

Kaj Granlund

Vargens Europa

Copyright © Kaj Granlund

1. upplagan maj 2015

Framsidas foto: Kaj Granlund

Baksidas foto: Daniel Mott

Kontakt: Kaj Granlund

vargen@granlund.eu

ISBN 978-952-93-5499-3 (inb.)

ISBN 978-952-93-5500-6 (PDF)

Otavan Kirjapaino Oy 2015

FÖRORD

Vad gjorde människor för 2000 år sedan? Försvorade sig själva och sin boskap mot varg. Än för 1000 år sedan? Bekämpade varg med samma styrka som tidigare generationer, men vargen stod emot och hånade människorna med sitt ylande. Denna ojämna kamp pågick ända tills man på 1800-talet uppfann stryknin, och skjutvapen blev allt mer allmänna på landsbygden. Under andra halvan av 1800-talet lyckades man decimera vargstammarna så, att attacker mot människor och husdjur minskade för att helt sluta efter sekelskiftet 1800–1900. Jag citerar en artikel från Hufvudstadsbladet den 17 juni 1877 som vi inte önskar läsa i framtidens dagstidningar.

”Hwad är det för ett land, der wargarne äta upp barn? Hwad är det för ett folk, som låter sådana ohyggligheter ske tre gånger å rad: ena weckan i Birtala, andra weckan i Ylöjärwi, tredje weckan i Tawastkyrö? Är det ett land, är det ett folk, som räknar sig till den civiliserade werlden. Weta icke det landet och det folket, att första gången sådant händer, kallas det en olycka, andra gången ett brott och tredje gången en skamfläck?”

Dagens urbant styrda rovdjurspolitik kallar denna tids skrifter för vidskepelse, fantasier eller försök att dölja dätidens barnamord. Sådant har aldrig hänt i vår historia. Bara vi vet hur man levde och hur man skall leva, inte visste de något som bodde på landet när det skedde. Vi är den perfekta generationen.

Efter årtal av studier i detta ämne har jag kommit till denna enkla slutsats. Det finns inga tecken på att varken vargen eller människan skulle ha förändrat sig under de gångna 5000 åren. Vargen är och förblir ett rovdjur och människan ett av evolutionens misstag som vill bevisa hur biologisk mångfald övergår till mänsklig enfald.

Kaj Granlund, anno 2015

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	3
--------------	---

KAPITEL 1 VARGEN KOMMER

Inledning	10
Vad avses med existensberättigande?	10
Vargen och ekosystemet	11
Älgar och vargar i Sovjetunionen	12
Vargen och människan	13
Vargens framtid	14
Några framtidsvisioner	14
Om ej om i vägen vore	16

KAPITEL 2 GRÅVARGEN

Några tankeställare	18
Naturvård, principer och etik	18
Hunddjuren i naturen	18
Vargar, hybrider och vilda hundar	19
Människans ansvar	20
Canis lupus	21
Några av gråvargens underarter	21
Canis lupus albus	22
Den sibiriska skogsvargen	23
Stäppvargen	24
Den ryska skogsvargen	24
Päls och färgsättning	26
Stickelhåren	29
Bottenullen	29
Pälsens regionala färgtoner	29
Sammanfattning	30
Kroppsform och hållning	31
Förhållandet mellan höjd och längd	33
Vad avslöjar vargens spår om kroppen?	34
Utseende och dimensioner	37
Skelettet	38
Skallen	40
Käke och bitmuskler	41
Hörntänderna	42
Övriga tänder	43
Skallens form	44

Kraniometri	44
Övriga vargspecifika drag	46
Hörselorganen och öronen.....	48
Vargens ben	49
Vargens tassar och klor	50
Vargens spårstämpel	53
Vargens svans.....	55
Hybridiseringens inverkan på svansen.....	56
Vargens ögon	58
Vargens ansiktsuttryck	59
Dokumentering av vargens kropp.....	61

KAPITEL 3 VARGENS BETEENDE

Vargflocken	64
Kommunikation, revir och jakt	64
Kommunikation och social organisation	65
Kannibalism	67
Reviret.....	68
Fortplantning	72
Valparna och lyan	73
Föda	74
En rövare eller en nyttig jägare?	75
Vargen på jakt	76
Vargen och mindre bytesdjur.....	81

KAPITEL 4 VARGEN OCH MÄNNISKAN

Vargen genom tiderna	86
Krig, fred och varg	87
När blir vargen farlig?.....	88
Ofarliga vargar existerar inte	89
Vargen möter människan	90
Vargavintrar i Finland	92
Vargar i Sverige.....	93
Rödluvan och vargen	93
Ursäkter och bortförklaringar	94
Vargen och bytesdjuren	95
Vargen och tamboskap	96
Vargen i det moderna samhället	99
Finland och Sverige	99
Sydeuropa	100
Ryssland.....	100
Hunden som bytesdjur	101
En konsekvensanalys	101

Vargen och hunden – en jämförelse	102
Intelligens och kognitiva färdigheter	102
Förmågan att samarbeta med människan	102
Förstår vargen människans kroppsspråk?	103
Kan vargen utnyttja människan?	103
Slutsatsen av undersökningen	103
Vargjakt	105
Drevjakt	105
Jakt med åtel	106
Jakt med gift	107
Jakt med varggropar	108
Jakt med fällor	109
Halssnara	110
Trampsax och betessax	111
Collarum (TM) snara	111
Människan som byte	112
Valerius Geist	112
Kolmårdens zoo, juli 2012	114
Hur hanterar man en attackerande varg?	115
Rabiesvargar	117

KAPITEL 5 VARGAR, SJUKDOMAR OCH PARASITER

Parasiter är verklighet	120
Rabies	122
Rabiesfakta	122
Åtgärder för att undvika exponering	123
Exponering	124
Åtgärder efter exponering	125
Vargen som rabiesbärare	125
Dvärgbandmasken	127
Echinokockinfektion	127
Echinococcus granulosus	127
Echinococcus granulosus och människan	128
Äggen i vår omgivning	130
En form av mutualism	131
Echinococcus multilocularis	132
Förebyggande åtgärder	132
Konsekvenser för människan	133
Övriga parasiter	134
Ancylostoma caninum	134
Taenia-släkten	135
Taenia hydatigena	135
Taenia krabbei	135

Taenia multiceps.....	135
Taenia ovis.....	135
Taenia saginata.....	135

KAPITEL 6 VARGAR OCH HYBRIDER

Rovdjurspolitik.....	138
Hybridiseringen ett politiskt verktyg.....	139
Vem drar nytta av hybridisering?.....	141
Hur upprätthålls myten om äkta vargar.....	141
Hybridisering och politik.....	142
Hybrider och evolution.....	144
Hunden.....	144
Reproduktiva barriärer.....	144
Prezygotiska barriärer.....	145
Postzygotiska barriärer.....	145
Hybridiseringsgrad.....	146
Evolution och hybridisering.....	147
Hybridiseringens följder.....	147
Evolution på människans villkor.....	149
Operation rödvargen.....	149
Genetisk miljöförstöring.....	151
Invasiva arter.....	151
Genmanipulering.....	151
Identifiering av hybrider.....	153
Identifiering av hybrider.....	154
Svarta klor.....	154
Stor tass och svarta trampdynor.....	155
Svarta ränder på frambenen.....	155
Öronen.....	156
Nosen, ögonens form och färg.....	156
Vargens svans.....	157
Allmän färgsättning.....	158
Kroppsformen.....	160
Kraniometri och hybrider.....	162
Valpar.....	165
Övriga kännetecken.....	165
Habitus – beteendet.....	166
Sammanfattning.....	168
Hybrider och människan.....	170
Har människan ett finger med i spelet?.....	170
Entusiaster och biologisk mångfald.....	171
Myndigheter och slarv.....	172
Privata uppfödare.....	174
Är hybriderna farliga?.....	174

Kunskap och ansvar.....	176
Moderna tiders häxjakt	177
Harjakt.....	178
Startade vargjakt från fel plats	178
Bäverjakt	178
Jakt utan vapen sittande i bil.....	179
Blodspår efter löpande tik	179
Jaktsäsongens avslutning	179
Anhållna utan orsak	179
Årets licensjakt	180
Summa summarum.....	180

KAPITEL 7 GENETISKT VIKTIGA VARGAR

Begrepp	182
RNA – Ribonuclearsyra.....	183
Cellkärnan	184
Gener.....	184
Kromosomer	185
Mitokondrie DNA.....	185
Moderlinjen och mtDNA	186
Mutationer	188
Den genetiska kartan	189
Alleler och markörer	189
Mikrosatelliter	191
DNA och identifiering	192
Kriminalteknik	192
Populationer.....	193
Vargforskningen.....	194
Artbestämning med DNA	195
Rödvargens referenspopulation	196
Gråvargens finska referenspopulation	197
Vargforskning och rättsskydd	198
Kvalitetssystem.....	198
Presentation av genotypdata.....	199
Avslutningsvis	202

KAPITEL 8 REFERENSER

Bildmaterial	203
Referenslitteratur	204
Personer involverade i denna bok.....	206
Min insats.....	207

VARGEN KOMMER

Vargen har alltid haft en omtvistad relation till människan. Vargarna lockades till människornas mer eller mindre tillfälliga boplatser redan under stenåldern. Gammal mat, slaktavfall, fiskrens och avföring måste ha varit lockande för många vilda djur ständigt på jakt efter näring.

Det uppstod en ny livsmiljö, en ekologisk nisch, där ett av de viktigaste kraven för överlevnad var att kunna leva i människans närhet. I den här nischen lever idag möss, råttor, duvor och många insekter utan några större svårigheter. Nu står vargen framför dörren och knackar på. Frågan är: "klaras vi av de problem som vargen för med sig?"

INLEDNING

I slutet av 1970-talet kom rapporter om vargförekomst i Värmland. Den första föryringen rapporterades från norra Värmland 1983. Hur denna nya vargetablering i Värmland tillkom har aldrig fått någon naturlig eller rimlig förklaring. Ansvariga myndigheter och forskare har kommit med olika och motsägelsefulla påståenden. Att dessa vargar skulle ha gått till fots från finsk-ryska gränsen ända ner till Värmland, dessutom helt utan att några observationer skett under denna långa väg, verkar inte trovärdigt.

En svensk genetiker har i sina studier visat att den skandinaviska vargpopulationen från början av 1980-talet troligen inte har sitt ursprung i varken de finska, de ryska eller de baltiska vargarna. Inte heller har genetikern funnit något som skulle bevisa att dessa kommer från svenska djurparksvargar.

Var dessa kommit från är alltså en välbevarad hemlighet.

I dag har vi tvingats acceptera det faktum att vargen tar över naturen, men trots detta kvarstår grundproblemen med vargen som en återetablerad viltart i Skandinavien.

Att vargen tränger in på människans territorium åstadkommer ovillkorligen konflikter som inte kan avvisas med ”vargens rätt till existens”. Naturen känner inte till subjektiva rättigheter, utan en rätt är bara något människan skapat för att motivera sina egna egoistiska behov.

Vad avses med existensberättigande?

Ofta tar man upp frågan om vargens rätt till existens. Gäller detta påstående endast rovdjur, eller avses även människor, övriga däggdjur, insekter, fiskar, fåglar och växter? Vem bevakar att rätten utövas i enlighet med våra ”mänskliga” rättsprinciper på hela floran och faunan?

För att förstå vansinnet i uttrycket måste man dela upp ordet i existens och rätt (berättigande). Enligt svensk rätt kan bärare av rättsligen skyddade och erkända intressen bara ges åt rättssubjekt. Att en art inom floran eller faunan skulle ha rättsförmåga och kunna kallas för rättssubjekt verkar såväl juridiskt som logiskt orimligt. Att människan ställer sig ovanför naturen, och att hon beviljar rätter eller inskränkningar åt djur och växter är naivt och homocentriskt. Vi kan skydda naturen, men vår verksamhet kan bara påverka rättssubjektens relation till naturen. Vi kan inte befalla vargar att respektera ”skyddade djurarter”.

Rätt till existens finns inte heller i naturen, utan ”den enes död är den andres bröd”. Utan denna enkla regel finns det varken natur eller liv, och framför allt saknar vi utan denna regel både evolution och utveckling. Vi äter som alla djur växter, fiskar och andra djur för att överleva. Vi försvarar vår föda med samma ”existensberättigande” som vargen gör det.

Till slut kommer naturen och evolutionen att avgöra vem som går ut med segern, och förmodligen kommer såväl människan som vargen att försvinna, och nya arter tar över. Vad vi gjort för vargens existens har ingen betydelse för naturens framtid.

Är det människan som skall bestämma vilka regleringsmekanismer som skall gälla? Trots att vissa forskare påstår motsatsen vet vi att vargen inte väljer de svagaste bytesdjuren utan valet är slumpmässigt, och att distributionen av sjukdomar hos bytesdjuren inte påverkas av vargbeståndet. Däremot stressas bytesdjuren av vargbeståndet, och bytesdjuren fysiska kondition är bättre.

Ekosystemet reglerar djurarter på flera olika sätt, men de stora rovdjurens ”positiva” inverkan är relativt liten.

Försvinner insekterna försvinner allt det liv vi känner idag, men försvinner vargen rycker naturen på axlarna och konstaterar ”so what?”.

Vargen och ekosystemet

Vargens utbredningsområde omfattar större delen av det norra halvklotet. Jämfört med övriga stora rovdjur har vargen större utbredningsområde, och den förekommer i större antal än någon av de andra stora rovdjursarterna. Den höga förökningstakten leder till att vargstammen områdesvis ökar så länge det finns god tillgång på föda. När bytesdjuren tryter söker sig vargarna till nya områden. Är dessa redan upptagna av andra vargflockor dödas vargar i revirstrider. Andra vargar dör av utmätning och svält. Regelmässigt är det tillgången på föda som reglerar en vargstams storlek. Med god tillgång på föda har en intensiv jakt bara en begränsad inverkan på antalet vargar. [Lindqvist]

Vargpopulationer kan växa snabbare än något annat av de stora rovdjuren i Norden. Tidig könsmognad och stora valpkullar med låg dödlighet och en hög andel reproduktiva honor förklarar den snabba tillväxten under gynnsamma förhållanden. Nio långtidsstudier av vargstammar med god tillgång på klövvilt visade en årlig tillväxt på mellan 30 och 47 %. De högsta siffrorna kommer från vargstammar där invandring kan ha haft viss betydelse, och de lägsta siffrorna kommer från populationer som var utsatta för ett visst jakttryck.

Detta visar som sagt att jakt har en förhållandevis liten påverkan på en vild vargstam med god tillgång på föda.

Tar däremot vargens bytesdjur slut medför detta att vargstammen kollapsar varvid jakt på de kvarvarande och svältande vargarna kan ge påtagliga resultat.

Vargens inverkan på den biologiska mångfalden har studerats på skilda områden och i många olika sammanhang. Begränsade studier har förekommit i Nordamerika, bl.a. under 50 år på ön Isle Royale, i gränssjön Lake Superior mellan USA och Kanada, samt i Yellowstone nationalpark i Wyoming under det senaste årtiondet.

Erfarenheter av gigantiska mått finns dokumenterade från mer än 200 års omfattande studier av de växlande förhållanden som förekommit i Ryssland och Kazakstan.

Älgar och vargar i Sovjetunionen

Vid Sovjetunionens sönderfall 1990 fanns där en älgstam som medgav en årlig avskjutning av 50 000 älgar. Samtidigt hade man med statliga resurser och intensifierad jakt kunnat minska vargstammen till ca 30 000 vargar. Under det ekonomiska och politiska kaos som följde under 1990-talet, växte vargstammen okontrollerat och fördubblades på några år. Detta fick till följd att älgstammen genomgick en dramatisk minskning så att älgavskjutningen på en tioårsperiod minskade från tidigare 50 000 till en tredjedel år 2002, då bara 16 000 älgar kunde fällas på en areal om 2 300 000 000 hektar. [Lindqvist]

Kazakstan, som tidigare haft goda stammar av älg och hjort, blev extra hårt drabbat, och måste stoppa all älgjakt då klövviltet var nära utrotning på grund av det extrema trycket av den överstora vargstammen. När bytesdjuren var borta försvann även vargarna, vilket föranledde presidenten för Kazakstans viltförvaltning Nicolai S. Paschinski att den 23.2.2001 vid en internationell konferens i Moskva ställa frågan:

”Anser ni i väst att tomma skogar är det samma som biologisk mångfald?”

Varpå Paschinski tillade:

”Kom hit så får ni själva se att våra tidigare ovärderliga klövviltstammar på några år blev utplånade av en extremt ökad vargstam varefter även vargen försvann, och nu är våra skogar helt tomma och öde.” [Lindqvist]

Vargen och människan

En viktig faktor som ökar människans agg mot vargen är att vargen är ett rovdjur som dödar långt mera än den behöver. Detta är en egenskap som inte återfinns hos många djurarter och att vargen saknar stöd bland landortsbefolkningen stöds av uppgifterna nedan.

Under medeltiden och ända fram till mitten av 1800-talet utgjorde de stora rovdjuret, främst björn och varg, en icke försumbar faktor i bondens och särskilt skogsbondens liv. Den extensiva kreatursdriften erbjöd rovdjuret en lättillgänglig näringskälla, och det hade varit förvånansvärt om denna ej utnyttjats. Ännu så sent som 1829 rapporterades från 17 undersökta län att sammanlagt 465 hästar, 3 108 nötkreatur, 19 104 får och getter, och 2 504 svin slagits av rovdjur. Det är inte underligt att det ännu under lång tid framåt skulle vara svårt att hos gemene man skapa någon som helst förståelse för de stora rovdjurens existensberättigande. [Lindqvist]

Även om det finns god tillgång på vilda bytesdjur specialiserar sig vissa vargar och vargflockor på att angripa tamboskap. Jakthundar dödas ofta av varg när de är lösa under jakt. Troligtvis betraktar vargarna hundar som både konkurrenter och bytesdjur. Vargen äter oftast av en hund som den dödat på samma sätt som den äter av andra bytesdjur.

En etablerad vargstam kan alltså innebära mycket stora problem för tamdjursägarna och i praktiken omöjliggöra en normal djurhållning. Rennäringen och fåbodabruket är av naturliga skäl särskilt drabbat i detta avseende.

Att vargen skulle vara farlig för människor förnekas ofta av myndigheter och medier. Detta trots att det finns en stor samling av dokument som påvisar motsatsen. Påståendena om att uppgifterna om vargdödade människor dödade av varg endast är gamla, obekräftade hörsägnar jävas av ett stort antal väldokumenterade händelser under sista delen av 1800-talet och även från de första åren av 1900-talet.

Norska miljödepartementet beställde och bekostade en sammanställning i denna fråga år 2002 som torde vara av allmänt intresse. Undersökningen har förtigits av myndigheter och medier i olika länder, men kan hittas under namnet *”En tvärfaglig utredning frykten för ulven”*.

Människan är precis som alla andra djur ett möjligt bytesdjur för vargar och människan fyller alla de krav vargar har på sitt byte. Människan bär inte på sig en stämpel som säger att hon är fridlyst och smakar illa. Faktum är att de flesta människor som blivit dödade av vargar också blivit uppåtna precis som andra bytesdjur.

Vargen är emellertid kraftigt bunden till flockens etablerade bytesdjur. Om flocken specialiserat sig på älg så gäller älg tills reviret är tomt. När det är dags att byta bytesdjur sker det först efter omfattande studier och experiment.

Då vilda vargar kommer fram till en människa och börjar tafsa på klädseln är det en indikation på att en attack är på kommande. Vargen har då klarat av sina teoretiska studier, och skrider till praktiska åtgärder som kan ha dödliga konsekvenser. [Valerius Geist]

Vargens framtid

Vargpopulationer kan växa snabbare än något annat av de stora rovdjuret i Norden. Jakt har en förhållandevis liten påverkan på en vild vargstam med god tillgång på föda, och att räkna med att vargstammen i framtiden kan begränsas enbart med hjälp av skydds jakt är en omöjlig ekvation. Vargen är allför svårjagad för att dagens människor varken skulle ha tid eller ekonomiska resurser att skjuta bort tusentals vargar varje år.

Vi måste reagera i god tid.

Att vargen är en svårjagad viltart framgår ur resultatet av Sveriges och troligen världens största drevjakt som någonsin förekommit vid det s.k. ”Moraskallet” 1856. Moraskallet genomfördes under midsommarveckan 1856, och omfattade Mora och angränsande socknar med flera mils radie. Antalet drevkarlar var 4000 förutom alla passkyttar och övriga medverkande, totalt drygt 4 500 personer. Rovdjursskallet pågick under tre hela sommardagar med långa ljusa, kvällar. Detta gigantiska folkuppåå genomfördes med närmast militär noggrannhet och disciplin. Slutresultatet efter tre dagars intensiv drevjakt blev 23 björnar och 2 (två) vargar. [Lindqvist]

Detta säger något om svårigheterna i fråga om vargjakt, särskilt i skogsterräng och utan spårnö.

Det är inte lättare i modern tid. Den 12.6.2010 arrangerade de finska myndigheterna en omfattande jakt på en hybrid som i misstag försetts med GPS-halsband. Det tog två dagar för ett stort gäng jägare att hitta hybriderna och avliva den trots att den var försedd med ett fungerande GPS-halsband.

Några framtidsvisioner

Dimitrij I. Bibikov har i sina studier beräknat att vargbeståndet under normala omständigheter ökar med 30–47 %. En officiell statistik från Sverige redovisar en årlig ökning på ca 17 % som nog lär vara i underkant.

Bild 1.1 visar tre olika scenarier om vargbeståndet i landet under de kommande 10 åren. Beräkningen utgår från vargbeståndet i slutet av 2015, som antas ligga på ca 600 vargar. Åter ligger det officiella antalet vargar under detta, men den sannolika populationen torde alltså ligga någonstans mellan 350 och 750 vargar.

Vill man inte acceptera dessa utgångsvärden är det bara att flytta skalan. Med en population på 350 vargar är situationen år 2016 samma som den är år 2015 på bild 1.1. Sanningen kan alltså flyttas framåt men slutresultatet och tolkningarna förblir de samma.

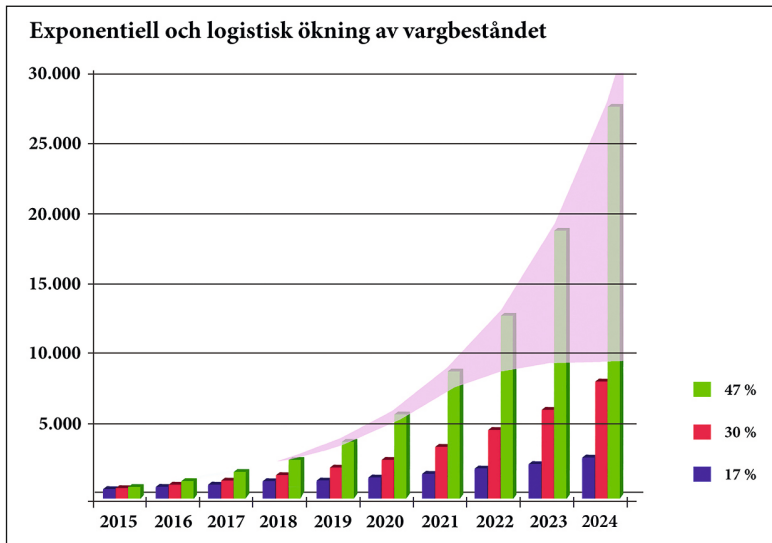

Bild 1.1. Vargstammens utveckling i Sverige.

Vi ser hur vargstammen ökar moderat enligt den officiella procentsatsen på 17 %. Om 10 år skulle vår vargpopulation ha stigit till 2880 vargar.

Personligen litar jag på Bibikovs beräkningar då han anser att 30 % är i underkant. Här är vi uppe i knappa 3000 vargar år 2020 och år 2024 ligger antalet på 8200 vargar. Om man kan räkna med en liten immigration och en realistisk förökning, skjuter stapeln snabbt i höjden och vi passerar 3000 vargars gräns kring år 2020. Om 10 år skulle vi ha en population på 28300 vargar.

Om ej om i vägen vore

Om den nuvarande vargpolitiken tillåts fortsätta ett antal år till, kan vi räkna med att vargpopulationen inte längre kan kontrolleras med avskjutning. Nedanstående tabell visar hur många vargar som årligen bör skjutas efter det år man bestämmer sig för att stoppa vargpopulationens tillväxt.

Tabellen skall läsas så, att man väljer ett år då man anser att det finns tillräckligt med varg i våra skogar. Sedan avläser man antalet vargar som skall avlivas det året för att populationen inte skall fortsätta att växa. För varje tillväxtprocent finns en kolumn.

Vill du veta hur många vargar som skall avlivas för att populationen inte skall stanna på nivån för år 2022? En årlig ökning på 17 % betyder en avskjutning på 358 vargar och om ökningen stiger till 47 %, bör vi avliva 6 149 vargar för att beståndet inte skall öka.

Vi vet att vargen ganska snabbt lär sig att den är ett byte, och därför kommer jakten att försvåras avsevärt under de kommande åren. Att avliva 6 000 vargar utan gift eller helikopter och maskingevär kommer inte att vara möjligt.

Därför borde det vara i allas intresse att tänka till innan det är för sent.

År	17 %	30 %	47 %
2015	119	234	415
2016	140	304	609
2017	163	395	896
2018	191	514	1317
2019	224	668	1936
2020	262	869	2845
2021	306	1129	4183
2022	358	1468	6149
2023	419	1909	9039

*Den stora tragedin är inte
de onda människornas brutalitet
utan de goda människornas tystnad.*

– Martin Luther King Jr. –